

تقابل پیش‌گیری وضعی از جرم توسط دولت با حق بر امنیت ملی و حریم خصوصی^۱

محمد شمعی^۲

پیام طبیبی^۳

چکیده

مقوله امنیت ملی و تلاش برای تحقق آن در یک جامعه از محوری‌ترین مباحث در هر نظام حقوقی سیاسی می‌باشد. تحقق این مهم در مواردی با اعمال مجازات نسبت به مرتکبین و در مواردی با اتخاذ سیاست پیش‌گیری از جرم شکل می‌گیرد. اما پیش‌گیری از وقوع جرم به منظور تحقق امنیت ملی و توجه به اقدامات پیش‌دستانه در مواردی باعث تقابل گونه‌های تمامیت خواه پیش‌گیری از جرم با حریم خصوصی شده است. سوالی که نگارندگان در پی پاسخ به آن می‌باشند، آن است که در تعارض بین پیش‌گیری از وقوع جرم توسط دولت به منظور تحقق امنیت ملی و حریم خصوصی کدام یک مقدم می‌شود؟ ادعای این نوشتار آن است که توجه به حوزه عمومی در کنار حفظ حریم خصوصی با محوریت دولت مرد سالار می‌تواند پاسخی به این سوال باشد. روش این تحقیق توصیفی، تحلیلی می‌باشد.

واژگان کلیدی: پیش‌گیری، امنیت، حریم خصوصی، حوزه عمومی، دولت مرد سالار

^۱ تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۶/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱۱/۱۵

^۲ دانشجوی دوره دکتری حقوق عمومی، دانشگاه علوم و تحقیقات اصفهان (نویسنده مسئول)

^۳ کارشناس حقوق، دانشگاه پیام نور نجف آباد اصفهان

مقدمه

همه تدابیر جامعه در برابر جرم محدود به پاسخ های واکنشی نیست و بخشی از آن جنبه کنشی دارد؛ از این رو سیاست جنایی پیشگیرانه در میان گونه های سیاست جنایی اهمیت می یابد. از منظر تاریخی سزار بکاریا نخستین کسی است که پیشنهاد می کند برای کاهش میزان جرایم (جرم زدایی) به جای کیفر و مجازات بزه کاران با تحول در وضع اقتصادی و اجتماعی جامعه موجبات ارتکاب جرم از میان برداشته شود. پس از او انریکو فری به بکار بردن اصطلاح «جانشین های کیفری» برای دستیابی به این هدف نظر داشت.

پیش گیری از جرم به مدل های مختلفی تقسیم بندی شده که بحث تحلیلی در مورد آن از حوصله این نوشتار خارج است. یک مدل مهم از تقسیم بندی های راجع به پیش گیری از جرم، تقسیم پیش گیری به «وضعی»^۴ و «اجتماعی یا اصلاحی»^۵ است. به کارگیری پیش گیری وضعی در انواع جرایم، مستلزم استفاده از ابزارهای خاص مدیریتی و تغییرات محیطی برای تقلیل فرصت های ارتکاب جرم توسط مجرمین بالقوه می باشد. این روش اگرچه منتهی به حذف تمایلات منحرفانه و مجرمانه برای بهبود ساختارها و وضع اجتماع نمی شود اما موجب شیفتگی و گرایش کمتر مجرمان به ارتکاب اعمال جنایی می گردد. هر روزه طیف وسیعی از سازمان های عمومی و خصوصی و نهادها، مدارس، بیمارستان ها، سیستم های حمل و نقل، فروشگاه ها و مراکز خرید، مشاغل تولیدی، شرکت ها، پارک های محلی، تفریح گاه ها، پارکینگ ها در معرض برخورد با انواع جرایم قرار دارند که به ناچار آنها را متمایل به استفاده از انواع روش های پیش گیری وضعی می نماید.^۶

به طور خلاصه این شیوه، شامل مدیریت، طراحی، کنترل با مهارت و تحت کنترل درآوردن نظام مند و پایدار محیط می باشد که به واسطه آن ارتکاب جرایم دشوارتر و با خطر بیشتری همراه است و منافع حاصله از ارتکاب جرم را آنگونه که نزد مرتکبین نمود می یابد کاهش می دهد.^۷

در مدل اجتماعی پیش گیری از جرم به جای تغییر در محیط، بر شخصیت و منش فرد تاکید می شود. طرفداران این رویکرد از پیش گیری که به «پوزیتیویست یا تحقیقی»^۸ معروف اند مدعی خشکاندن ریشه های جرم از طریق شناسایی

⁴ Situational Crime Prevention

⁵ Rehabilitative or social prevention

⁶ Ronald V. Clarke, Situational Crime Prevention, Successful Case Studies, Second Edition, Harrow and Heston, 1997, p2

⁷ Opcit, p4

⁸ Positivist

علل وقوع جرم و انجام اصلاحات فردی و اجتماعی می‌باشند.^۹ در این میان برای دستیابی به آماج پیشگیرانه، حقوق کیفری به صورت میان‌رشته ای با علوم حائل مانند روانشناسی و جامعه‌شناسی مرتبط میشود. تغییرات اعمال شده در محیط یا استفاده از روش‌های وضعی پیش‌گیری، به دلیل تنوع و گستره کاربرد آن در اماکن گوناگون به ظاهر ارتباط بیشتری با حریم خصوصی دارد از این در این نوشتار تنها نقض حریم خصوصی به واسطه تقابل با سازوکارهای پیش‌گیری وضعی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته‌اند. پیش از آن تاملی در مفهوم حریم خصوصی خواهیم داشت.

تاملی در مفهوم حریم خصوصی

از دیدگاه بسیاری از اندیشمندان برای شناخت حریم خصوصی از همان ابتدا با یک ژولیدگی و بی‌نظمی مفهومی روبرو می‌شویم. اندیشمدانی مانند «ویلیام بی نی»^{۱۰}، «تام گرتی»^{۱۱}، «آرتور میلر»^{۱۲}، «دنیل سولو»^{۱۳} و دیگران در آثار خود به این مهم اشاره کرده‌اند.^{۱۴} «از این رو هیچ‌کس نمی‌تواند معنی حریم خصوصی را به صورت شمرده بیان دارد زیرا مفهومی سیال و در جریان است.»^{۱۵} «حریم خصوصی»^{۱۶} به عنوان یک مفهوم هم‌پوشان، حوزه‌های مختلف و مجزایی از مطالعه و موقعیت‌های رویه‌ای را در بر می‌گیرد و معنایی فراتر از «خصوصی»^{۱۷} دارد و محدود به حفاظت از یک «امر نهان»^{۱۸} نمی‌شود. این مقوله مدعی پوشش دادن به اطلاعات و فعالیت‌هایی است که اشخاص هر روزه با آن درگیراند. «رابط اسمیت»^{۱۹} معتقد است حریم خصوصی فضای فیزیکی ما را به دور از هر گونه گسست، مداخله خوسرانه، حیا یا پاسخگویی خواهان است و سعی در جلوگیری از فاش شدن اطلاعات شخصی مربوط به افراد دارد.^{۲۰} با وجود درک و

^۹ صفاری، علی، مبانی نظری پیش‌گیری از وقوع جرم، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۳-۳۴، بهار تا زمستان ۱۳۸۰، ص ۲۷۰

^{۱۰} Villiam beaney

^{۱۱} Tom gerety

^{۱۲} Arthur miller

^{۱۳} daniel solve

^{۱۴} انصاری، باقر، حقوق حریم خصوصی، تهران: نشر سمت، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۲

^{۱۵} Daniel solve, Understanding privacy, Harvard university press, london, englnd, 2008, p1

^{۱۶} Privacy

^{۱۷} Private

^{۱۸} Secret

^{۱۹} Robert smith

^{۲۰} www.biometrics.gov/docs/privacy/pdf

برداشت‌های متفاوت از این مفهوم اما ترجیح‌بند و وجه اشتراک همگی در یک چیز یعنی «فرد انسانی» می‌باشد. در مفهوم موسع حریم خصوصی شامل پنج حوزه می‌گردد:

۱- **حوزه تصمیمی**^{۲۱}: این مفهوم از حریم خصوصی موضوعات مرتبط با صلاحیت شخصی نظیر تصمیم‌گیری در حوزه زندگی شخصی و همچنین مسائل شخصی مرتبط با خانواده و بدن را شامل می‌شود.

۲- **حوزه فضایی**^{۲۲}: مسائلی مانند خانه، اتاق خواب و... و در واقع فضای فیزیکی به این حوزه مرتبط‌اند. اینکه چه اشخاصی می‌توانند به این حوزه وارد شوند یا آن را ببینند از جمله مسائلی است که بر روی آن تمرکز می‌شود.

۳- **حوزه قصدی**^{۲۳}: در این بخش حریم خصوصی با فعالیت‌های محرمانه یا منشی و نهادین افراد که به طور عموم قابل رویت هستند باز می‌گردد. تمرکز این حوزه معمولاً به توانایی اشخاص در مانع شدن دیگران برای دسترسی به ارتباطاتشان در حال یا آینده بازمی‌گردد.

۴- **حوزه اطلاعاتی**^{۲۴}: در این از مفهوم حریم خصوصی در مورد به کارگیری اطلاعات افراد گفتگو می‌شود. توانایی اشخاص در چگونگی به کارگیری اطلاعات خود (برای چه کسی و چه اهدافی) و پاسخگویی آنها در ارتباط با دیگر اشخاص از موضوعات مربوط به حوزه اطلاعاتی حریم خصوصی است.

۵- **حوزه ارتباطی**^{۲۵}: که به «حق اشخاص در امنیت و محرمانه باقی ماندن محتوای کلیه اشکال و صور مراسلات و مخابرات متعلق به ایشان و اطلاعات مربوط به آن» مرتبط است.^{۲۶}

حریم خصوصی نیز از جمله مفاهیمی است که نسیت در مورد آن مطرح می‌شود، زیرا با فرهنگ، اقتصاد و نوع رژیم سیاسی حاکم بر آن کشور مرتبط است از این رو می‌توان گفت حریم خصوصی امری نسبی است که مفهوم آن ممکن است از کشوری به کشور دیگر متفاوت باشد.^{۲۷} در مجموع برای ارائه یک تعریف جامع از حریم خصوصی باید به مقوله‌های زیر توجه داشت:

۱- نگرانی‌ها و مصلحت‌های حریم خصوصی باشد شناسایی شوند؛

۲- اصول اساسی که قلمرو کلی از حمایت از حریم خصوصی را بیان می‌کنند باید مد نظر قرار گیرند؛

۳- تخمین زود هنگام از نگرانی‌های حریم خصوصی به هنگام توسعه سیستم‌ها و فناوری اطلاعات باید وجود داشته باشد؛

²¹ Decisional

²² Spatial

²³ Intentional

²⁴ information

²⁵ communication

^{۲۶} اصلانی، حمید رضا، حقوق فناوری اطلاعات، تهران: نشر میزان، چاپ دوم، ۱۳۸۹، ص ۲۸

^{۲۷} رحمدل، منصور، حق انسان بر حریم خصوصی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، زمستان ۱۳۸۴، شماره ۷۰، ص ۱۲۹

۴- قبول و یکپارچه نمودن فناوری‌های افزایش دهنده حریم خصوصی؛

تقابل گونه‌های تمامیت خواه پیش‌گیری از جرم با حریم خصوصی

به لحاظ تاریخی بینش فراگیر یا تمامیت‌خواه از مقوله پیش‌گیری از جرم که در اندیشه سیاست جنایی انریکو فری مطرح و پس از آن در جنبش دفاع اجتماعی و در نوشته‌های برخی از جرم‌شناسان معاصر دنبال شد. در این زمان بسیاری این واقعیت را دریافتند که محدودیت‌های اعمال عدالت کیفری سنتی حکایت از آن دارد که رویکردی فراواکنشی یعنی توسل به ابزارهای پیشگیرانه باید جایگزین روش‌های دیرین گردد^{۲۸} اما به دنبال افزایش «جرایم خرد»^{۲۹} و اعمال سیاست‌های مبتنی بر «تسامح صفر»^{۳۰}، مفهوم موسع از پیش‌گیری از جرم نیز با استقبال فراوانی روبرو شد. پیش‌گیری در مورد همه چیز، پیش‌گیری برای همه افراد و در نهایت پیش‌گیری توسط همه از آثار و نتایج اصل «هر امر پیش‌گیری است» خواهد بود. در این گفتمان همه اقدامات هیأت حاکمه با توجیه پیش‌گیری از جرم مواجه‌اند و تمام اقشار و سطوح جامعه علاوه بر آنکه آماج تدابیر پیشگیرانه واقع می‌شوند خود وظیفه پیش‌گیری از جرم را عهده‌دار می‌باشند.^{۳۱} این معضلی است که علاوه بر دولت‌های تمامیت‌خواه، به آفت نظام‌های لیبرال‌دموکراسی نیز بدل شده است. نوع تشکیلات پلیسی دولتهای توتالیتر که در همه امور مردم به شکل گسترده دخالت می‌کنند و یا دارای قدرت‌های مستقل پلیسی می‌باشند اصولاً گویای حضور حداکثری دولت است؛ درحالی که دولت حداقلی نباید نیازمند نیروی عظیم پلیسی باشد و وجود چنین نیرویی در سطح وسیع حکایت از فاصله بین دولت و مردم دارد.^{۳۲} کنترل وسیع حوزه‌های مختلف ارتباطی نظیر موبایل، ایمیل، دوربین‌گار و تلفن، استفاده از روش‌های «بیومتریک»^{۳۳} نظیر چهره‌نگاری یا تشخیص صورت^{۳۴}، تصویربرداری از عنبیه^{۳۵} و رنگ چشم، انگشت‌نگاری^{۳۶}، دست‌نگاری^{۳۷}، تشخیص صدا، به کارگیری نیروهای امنیتی و پلیسی در سطح شهرها، موازی‌سازی برای

^{۲۸} نیاز پور، امیر حسن، پیش‌گیری از بزه کاری در قانون اساسی ایران و لایحه پیش‌گیری از وقوع جرم، مجله حقوقی دادگستری، زمستان ۱۳۸۳، شماره

۴۵، ص ۱۲۵

^{۲۹} Pretty crime

^{۳۰} Zero tolerance

^{۳۱} ابراهیمی، شهرام، پیش‌گیری از جرم در چالش با موازین حقوق بشر، پایان نامه دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، خرداد ۱۳۸۷، ص ۵۳

^{۳۲} بوزان، باری، مردم، دولتها و هراس، تهران: ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول، ۱۳۷۸، ص ۵۹ تا ۵۷

^{۳۳} در یک تعریف عام بیومتریک (biometrics) را علم و فناوری اندازه‌گیری و تحلیل آماری داده‌های بیولوژیکی معرفی کرده‌اند. اما تعریف دقیق تر و فنی تر آن که امروزه رایج شده به قرار زیر است: هر خصوصیت فیزیولوژیکی یا ویژگی رفتاری منحصر به فرد و متمایز کننده، مقاوم و قابل سنجش که بتواند برای تعیین یا تأیید خودکار هویت افراد به کار رود، بیومتریک نام دارد.

^{۳۴} scan-Facial

^{۳۵} scan-Iris

^{۳۶} scan-Finger

^{۳۷} scan-Hand

تشکیل سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و... بیش از هر چیز زنگ خطر برای تشکیل یک حکومت امنیتی و حرکت به سوی دژواره شدن جامعه محسوب می‌شود.

به تعبیر «فیلیپ ماری» محقق بلژیکی این حالت مرحله گذار دولت‌اجتماعی به دولت کیفری یا دولت‌اجتماعی امنیتی است. ظهور دولت‌اجتماعی به اواخر قرن نوزدهم و زمان تصویب قوانین حمایت از زنان و کودکان باز می‌گردد. اما تحولات منطقه ای و جهانی منجر به تعدیل و کاهش حاکمیت و گسترش فقر و بی‌عدالتی و طرح دولت پدرسالار با هدف مسئول ساز، آگاه‌سازی و آموزش افراد جامعه و بزه‌دیدگان بالقوه در زمینه بزهکاری، توسعه فرآیند امنیت خصوصی، نصب دوربین‌های مراقبتی در معابر و امکان عمومی و خصوصی، هشدار دهنده‌های ضد سرقت، کارتهای اعتباری و... شده است.^{۳۸} این روش‌ها که تقویت نظارت و مراقبت انسانی بر آماج، آمایش شهری و استفاده از هشداردهندگان که به طور عمده تدابیر فنی - وضعی پیش‌گیری از جرم را در بر می‌گیرد از جمله مولفه‌هایی سیاست جنایی مطلوب جرم‌شناسی خودی را تشکیل می‌دهد که به تعبیر گارلند پیام اصلی این رویکرد آن است که دولت به تنهایی نمی‌تواند مسئول پیش‌گیری و کنترل جرم باشد.^{۳۹}

کنترل‌های شدید امنیتی ما را با این واقعیت وحشتناک روبرو کرده است که اندیشیدن درباره اینکه فناوری همیشه به عنوان یک راهکار باقی می‌ماند و به مشکل تبدیل نمی‌شود اشتباه است. خطرهای زمانی به فاجعه تبدیل می‌شوند که ظرافت زیاد و شکنندگی نهادهای دموکراسی، از جمله عدالت کیفری و اجتماعی را فراموش کنیم. از این رو برخی از نسل چهارم حقوق بشر سخن به میان آورده‌اند که می‌خواهد از کرامت انسانی، زندگی خصوصی و آزادی‌های فردی و اجتماعی حمایت کند. از آنجا که «تابعان (سوژه‌های) عمده حقوق کیفری، اشخاص حقیقی یعنی انسان‌ها هستند و انسان‌ها از حق‌های بشری ذاتی و اکتسابی برخوردارند، بنابراین نظام کیفری نیز از حقوق بشر متأثر می‌شود»^{۴۰}

«فیلیپ کنو» مدیر اسبق جامعه اطلاعاتی یونسکو نکاتی تکان دهنده را در حمایت از حریم خصوصی گوشزد کرده است. وی حرمت زندگی خصوصی اشخاص را یکی از مهمترین مسائل حقوق بشر در هزاره سوم می‌داند و یادآور

^{۳۸} کاشفی اسماعیل زاده، حسن، جنبش‌های بازگشت به کیفر در سیاست جنایی کشورهای غربی، علل و جلوه‌ها، مجله تخصصی الهیات و حقوق، بهار و تابستان ۱۳۸۴، شماره ۱۵ و ۱۶، ص ۲۷۲

^{۳۹} نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تازه‌های علوم جنایی، جلد اول، نشر میزان، مقاله کیفرشناسی نو-جرم‌شناسی نو؛ درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطر مدار، (علی حسین نجفی ابرندآبادی) چاپ اول، ۱۳۸۸، ص ۷۴۴ و ۷۴۵

^{۴۰} نجفی ابرندآبادی، علی حسین، مجموعه مقاله‌های تازه‌های علوم جنایی، جلد دوم، تهران: نشر میزان، مقاله جرم‌شناسی حقوقی (علی حسین نجفی ابرندآبادی) چاپ اول، ۱۳۹۲، ص ۸۷۵

شده که «برادران بزرگ»^{۴۱} هر حرکت انسان‌ها را برای حفظ برتری استراتژیک خود زیر نظر دارند. وی می‌گوید ایالات متحده آمریکا با همکاری کانادا، استرالیا، انگلستان و نیوزلند از شبکه‌های اطلاعاتی که در اختیار دارند با شنود، کنترل و پردازش اطلاعات روزانه بیش از سه میلیارد پیام تلفنی، دورنگار و پست الکترونیکی در سراسر دنیا استفاده می‌کنند و هرگونه حرکت و فعالیت افراد در خانه، محل کار و فراغت و بیمارستان را تحت کنترل دارند.^{۴۲} در این بین حقوق کیفری نیز امروزه صبغه و ماهیتی سخت گیرانه و امنیتی یافته است. گسترش دامنه جرم‌انگاری و تشدید ضمانت اجراء، توسعه جرم‌انگاری به رفتارهای غیر عمدی، جرم‌انگاری مقدمات جرم، تصویب قوانین برای پیش‌گیری و مقابله با بزه‌های امنیتی و تروریستی در حداقل زمان ممکن در مرحله وضع قانون بحث حقوق کیفری امنیت مدار را در برخی از کشورها نظیر آمریکا و فرانسه مطرح ساخته است.^{۴۳}

حریم جغرافیایی یا مکانی^{۴۴}

نقش فن‌آوری برای توسعه «سرویس‌های مبتنی بر تعیین محل»^{۴۵} به وسیله دولت‌ها، در رابطه با مفهوم حریم خصوصی در این بخش مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد. مسئله اصلی آن است که «انتظار مشروع»^{۴۶} از حریم خصوصی مفهوم شایسته و مناسبی برای حمایت از آن در برابر قدرت دولت می‌باشد. استفاده از سازوکارهای جدید تکنولوژی، جمع‌آوری و ثبت اطلاعات مربوط به موقعیت جغرافیایی افراد را آسان کرده است. «اطلاعات جغرافیایی»^{۴۷} گونه‌هایی مختلف از اطلاعات می‌باشند که ممکن است مورد پوشش قرار گیرند. در این خصوص تمرکز ما می‌تواند بر روی «داده‌های جغرافیایی»^{۴۸}، «داده‌های محلی»^{۴۹} و «داده‌های متحرک - پویا»^{۵۰} باشند. با در دست داشتن اطلاعات مکانی افراد، دولت‌ها قادر به توسعه سرویس‌های تعیین محل شهروندان می‌شوند؛ سرویس‌هایی که مجهز به ذخیره‌سازی

^{۴۱} اصطلاح «برادران بزرگ» (big brothers) اشاره به داستان قلعه حیوانات اثر جرج اورول دارد که استعاره از رهبر حزب یا شخصیت دیکتاتوری می‌باشد.

^{۴۲} معتمد نژاد، کاظم، جامعه اطلاعاتی، تهران: نشر میراث قلم، چاپ دوم، ۱۳۸۹، ص ۳۳۲ و ۳۳۳

^{۴۳} مجیدی، سید محمود، جرایم علیه امنیت، تهران: نشر میزان، چاپ اول، بهار ۱۳۸۶، ص ۷۷

^{۴۴} Geo-privacy or location privacy

^{۴۵} Location based service

^{۴۶} reasonable expectations

^{۴۷} geo-information

^{۴۸} Geographic data

^{۴۹} Location data

^{۵۰} Movement/mobility

اطلاعات مربوط به حریم خصوصی افراد می‌باشند.^{۵۱} استفاده از سامانه‌هایی نظیر «جی‌آی‌اس»^{۵۲} و «جی‌پی‌اس»^{۵۳} یکی از کاربردی‌ترین ابزارها در راستای سطح ایمنی شهروندان است و قابلیت‌های فراوان این سامانه باعث شده که در بسیاری از موضوع‌ها از آن مدد بگیرند.

در بسیاری از موارد شهروندان از ثبت اطلاعات مربوط توسط سرویس‌های تعیین محل را تهدید علیه حریم خصوصی خود تلقی کرده‌اند. برای مثال وفق پژوهشی که در بین سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ توسط یکی از سرویس‌های داخلی^{۵۴} در کشور آلمان انجام شده نشان می‌دهد که سی و نه درصد مردم این کشور حریم خصوصی را بنیادی‌ترین حق بشری خود قلمداد کرده‌اند. از میان یازده گزینه پیش رو در این نظرسنجی از منظر شرکت‌کنندگان دومورد یعنی دوربین‌های مراقب در مکان‌های عمومی و همچنین تعیین هویت الزامی برای شهروندان دوازده سال به بالا به عنوان تهدیدهای کوچک علیه حریم خصوصی شهروندان اعلام شده است. اما نه مورد دیگر تهدیدهای جدی و خطرناک در راستای نقض حریم خصوصی اعلام شده‌اند.^{۵۵} به کارگیری برخی از این ابزارها، امکان نقض گسترده حقوق بشر را فراهم می‌سازند. بسیاری از این سیستم‌های ضبط و نظارت فرصت سوء استفاده را در اختیار افرادی قرار می‌دهند که به این اطلاعات دسترسی دارند.^{۵۶}

⁵¹ Dr. Sjaak Nouwt, Reasonable Expectations of Geo-Privacy?, Volume 5, Issue 2, August 2008, p397

⁵² GIS-Geographic information services

⁵³ GPS-Global positioning system

⁵⁴ Dutch National Freedom Survey 2007 (Nationaal Vrijheidsonderzoek)

^{۵۵} این موارد عبارتند از:

۱) انتقال اطلاعات مسافرتی توسط سرویس‌های هواپیمایی به کشور مقصد

۲) ردیابی و ثبت موقعیت جغرافیایی افراد به وسیله «پوششگرهای خودکار»^{۵۵}

۳) انجام عمومی آزمایش DNA

۴) تجسس‌های پیشگیرانه توسط دولت

۵) ردیابی و ثبت موقعیت جغرافیایی افراد به واسطه مخابره‌های تلفنی

۶) توقیف احتیاطی در موارد مشکوک

۷) جستجوی منازل به واسطه سوء ظن

۸) نظارت دولتی بر «رایانامه‌ها»^{۵۵} و ارتباطات اینترنتی

۹) استراق سمع مکالمات تلفنی

^{۵۶} خانعلی پور واجارگاه، سکینه، پیش‌گیری فنی از جرم، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۱۵۷

بر اساس آنچه گفته شد، انتظار مشروع از حریم خصوصی می تواند با شرایطی برای شهروند به وجود آید. هر شخص باید «انتظار ذهنی و واقعی»⁵⁷ از حریم خصوصی در شرایط مشخص داشته باشد. جامعه نیز باید آماده پذیرش «انتظار عینی»⁵⁸ به عنوان یک امر معقول باشد. آراء مختلفی از دادگاه های اروپایی در این زمینه صادر شده است. موضوع آن است که آیا همه افراد به یک میزان می توانند از حریم خصوصی بهره مند شوند؟ اگرچه انتظار مشروع از حریم خصوصی توسط بسیاری از قضات در «دادگاه اروپایی حقوق بشر»⁵⁹ به رسمیت شناخته شده است اما استثنائاتی نیز وجود دارد. برای مثال در دعوی «لویی علیه سویس»⁶⁰ دادگاه رای داد که شهروندی که درگیر فعالیت های مجرمانه (از قبیل حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر) است باید انتظار کمتری از حریم خصوصی داشته باشد. در این پرونده دادگاه با استفاده از دستگاه های استراق سمع توانسته بود مکالمات منزل لویی را تحت پوشش درآورد. دادگاه اعلام داشت که لویی باید می دانست که مشغول یک عملیات جنایی بوده و همواره خطر پوشش زندگی شخصی او توسط نیروهای مخفی پلیس وجود دارد.⁶¹

امروزه بسیاری از فعالیت های مجرمانه سازماندهی شده نظیر پولشویی، تروریسم، قاچاق مواد مخدر و... تهدیدی علیه امنیت ملی کشورها محسوب می شوند. دولت ها برای مقابله با این تهدیدات از سرویس های پیشرفته تعیین محل اشخاص به عنوان یکی از ساده ترین و معمول ترین روش ها استفاده می کنند که البته ممکن است نقض حریم خصوصی برخی را به دنبال داشته باشد. پس انتظار مشروع از حریم خصوصی و نه هرگونه انتظاری را می توان به عنوان ابزاری کار و موثر در برابر دخالت های دولت به واسطه پیش گیری از جرم به رسمیت شناخت.

«دوربین های مدار بسته» نظارت پیشگیرانه یا نقض حریم خصوصی؟

تلویزیون مدار بسته امروزه یکی از شیوه های نظارت و مراقبت است که در دهه اخیر به گستردگی در محیط های اجتماعی به کار می رود. این دوربین ها توانایی مراقبت از تمامی حرکات و رفت و آمدهای شهروندان را داراست این امر به بهانه حفظ امنیت ناخوشایند مقامات دولتی نیست، اما نباید حقوق بنیادین را در کارزار امنیت قربانی کرد. همه ما می توانیم در یک مکان عمومی هم در حالت خصوصی باشیم. اگرچه اخذ تصاویر در مکان های عمومی به طور معمول نباید نقض

⁵⁷ Actual (subjective) expectation

⁵⁸ Objective expectation

⁵⁹ European Court of Human Rights (ECtHR)

⁶⁰ Lüdi v Switzerland

⁶¹ European Court of Human Rights, Judgment of 15 June 1992 (Lüdi v Switzerland), Publ. ECtHR, Series A, No. 238. The text of Ludwig Lüdi v Switzerland

حریم خصوصی تلقی شود اما کاستن از انتظار افراد برای بهره‌مندی از حریم خصوصی در اماکن عمومی به منزله انکار حق برخورداری از حمایت‌های متناسب در قبال سوء استفاده از نظارت‌های آشکار خیابانی نیست.

در کشور آمریکا موضوع قابل توجه آن است که نشریات زرد تمایل زیادی به مداخله در زندگی شخصی افراد مشهور با استناد به جریان آزاد اطلاعات دارند. برای مثال در یک مورد عکس برهنه یک هنرپیشه آمریکایی که معلوم شد توسط دوربین‌های مدار بسته گرفته شده صفحه اول بسیاری از نشریات آمریکا را به خود اختصاص داده بود. این دوربین‌ها به طور قطع با هدف امنیتی و به منظور پیش‌گیری از جرم تعبیه شده بودند و نه به منظور ورود به حریم خصوصی اشخاص. مثال دیگر پخش شده فیلم ویدیویی از رییس جمهور وقت آمریکا بیل کلینتون بود. فیلم مذکور وی را در حال معاشقه با یک زن نشان می‌دهد که جنبه عمومی و رسانه‌ای پیدا کرد. به‌طور معمول دوربین به کار گرفته شده که صحنه مذکور را ضبط کرده به لحاظ امنیتی و برای پیش‌گیری از وقوع جرم به کار گرفته شده بود. در کشور انگلیس نزدیک به چهار میلیون دوربین، مکان‌های عمومی را تحت نظر دارند. هر شهروند انگلیسی، سیصد بار در روز با حدود سی شبکه عکس برداری می‌شود. هفتصد دوربین نیز پلاک‌های اتومبیل‌هایی که در شهر لندن وارد می‌شوند را برای بررسی پرداخت مالیات کنترل می‌کنند. به‌همین دلیل انگلیس در ترجیح رویکرد امنیتی بر مبنای فناوری مشهور می‌باشد.^{۶۲}

در کانادا نظارت ویدیویی در اماکن عمومی از حدود بیست سال پیش آغاز شده، با این وجود شیوع استفاده از آن به اندازه انگلیس نبوده است. بانک‌ها، رستوران‌ها، فروشگاه‌ها، مکان‌های صنعتی، دفاتر، آپارتمان‌ها، مکان‌های گردشگری عمومی از این شیوه بهره برده‌اند. در سال ۱۹۹۵ میلادی هفتاد درصد کلیه بانک‌های مورد سرقت واقع شده در کانادا مجهز به سیستم نظارت ویدیویی بودند. البته ادعا شده که در هفتاد و پنج درصد مجموع جرایم ارتكابی نقش نظارت ویدیویی در کسب اطلاعات مقدماتی برای کشف جرم موثر بوده‌اند. مفسران از همان زمان پیشگویی کردند که نظارت ویدیویی به طور تاسف باری به یک از ابزارهای پیش‌گیری از جرم در آینده تبدیل گردد.^{۶۳}

تأثیر نظارت ویدیویی در مکان‌ها و موقعیت‌های گوناگون متفاوت بوده است. بسیاری از مطالعات در کانادا نشان می‌دهند که دوربین‌های بدون صفحه نشان‌گر کمترین تأثیر را در بازدارندگی و پیش‌گیری از وقوع جرم در بانک‌ها و فروشگاه‌ها داشته‌اند. در فرانسه اگر استفاده از ابزارهای شنود، ابزارهای الکترونیکی و نظارت ویدیویی به منظور افشای اطلاعات

^{۶۲} ابراهیمی، شهرام، همان، ص ۱۰۳

^{۶۳} Marcus Nieto, public video surveillance: is it an effective crime prevention tool?, California Research Bureau, California State Library, 1997, p10

جنسی یا مالی اشخاص به کار گرفته شوند غیر قانونی است، اما برای کشف عملیات جاسوسی و فعالیت‌های سیاسی مجاز است.

در حقوق فرانسه البته تحت آراء به چشم می خورد. شعبه جنایی دیوان عالی کشور در فرانسه ضبط اعمال و رفتار کارمندان به وسیله دوربین مخفی جاسازی شده در دریچه کولر توسط شاکی برای اثبات سرقت و خیانت در امانت کارمندان را نقض حریم خصوصی اشخاص ندانسته است زیرا این عمل شبیه به ضبط تصاویر راجع به خلوت و زندگی خصوصی افراد نیست و حتی به بزه دیده اجازه داده است تا بدون اطلاع و آگاهی متهم، گفتگوهای تلفنی توهین آمیز او را ضبط و به دادگاه ارائه کند، در حالی که شعبه دوم مدنی دیوان عالی کشور ضبط مکالمه تلفنی خصوصی دیگری را بدون اطلاع طرف مقابل عمل متقربانه و دلیل اکتسابی را غیر قابل پذیرش دانسته است.^{۶۴} شیوع عملیات تروریستی در سالهای اخیر جواز استفاده از وسائل الکترونیک و نظارت ویدیویی در اماکن عمومی را برای دولت فراهم کرده، از این رو امروزه نظارت های وسیع دیدبانی الکترونیکی در معابر و مناطق عمومی شهرها وجود دارد.^{۶۵}

در این بین پرسش آن است که استفاده از دوربین های مدار بسته و به طور کلی مراقبت های ویدیویی تاثیری در پیش گیری و کاهش وقوع جرم و جنایت داشته است یا آنکه این نوع اعمال نظارت بر شهروندان با اهداف دیگری طراحی شده اند؟ در سال ۲۰۰۶ دادگاه قضایی آمریکا گزارشی راجع به سیستم های ویدیویی در مناطق عمومی صادر کرده که توسط پرفسور «جری راتسفیل» استاد دادگاه جنایی در دانشگاه تمپل تنظیم شده است. این گزارش توضیح کاملی از این فرآیند به دست می دهد و مضرات و مزیت های وابسته به این تکنولوژی و یافته های ارزشمند این سیستم را به طور مختصر بیان می کند. گزارش بیان می کند در حالی که مشاهدات کلی در بین سیستم های مدیریتی و مناطق عمومی حاکی از کارایی دوربین های مراقبت ویدیویی برای جلوگیری از جرم می باشد اما پیدا کردن مدارک واقعی از کاهش جرم بسیار سخت است.

در سال ۲۰۰۵ وزارت کشور انگلستان گزارشی روی مطالعات کارایی سیستم های مراقبت ویدیویی منتشر کرد. در این گزارش وی یک ارزیابی منظم از سیزده پروژه اجراء شده مراقبت ویدیویی در محل های مختلف شامل مرکز شهرها، پارکینگ ها، بیمارستان ها و مناطق مسکونی تهیه کرد. نتایج اما متناقض بود؛ جرم ها در حالی در برخی مناطق کاهش می یابند که در مناطق دیگر شاهد افزایش جرایم خواهیم بود. سیستم های ویدیویی ناظر که در مناطق مختلف شامل پارکینگ های عمومی، بیمارستان ها و... نصب می شوند نشان می دهد که بیشترین کاهش جرم به ویژه در پارکینگ های عمومی است و همچنین گزارش متذکر می شود که سهم این سیستم های ناظر در کمک به پلیس در حفظ نظم عمومی

^{۶۴} تدین، عباس، تحصیل دلیل در آیین دادرسی کیفری، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۸، ص ۱۴۸

^{۶۵} Opcit, p10

و کشف جرایم به صورت سیستمی که متشکل از اجزاء کوچک تر با سیاست هدفمند، ناظر، قانونمند و منظم گسترش یافته است. این گزارش توصیه می کند به منظور افزایش قوای زیر بنای این سیستم ناظر بهتر است این سیاست توسعه یابد.

وادرسمن در پژوهشی نشان داد تاثیرات نظارت ویدیویی در مورد جرایم کاملاً متغیر و نسبتاً غیرقابل پیش بینی است و آن ارزش بازدانه نظارت ویدیویی در طول زمان و در مقوله های جنایی مختلف متفاوت می باشد. سیستم های نظارت ویدیویی، کمترین تاثیر را در کاهش خلاف های مربوط به بی نظمی عمومی داشتند. اهمیت عوامل بازدانه نظارتی ویدیویی به موقعیت های مربوط به گردشگری مربوط می شدند. در مجموع پیدا کردن شواهد واضح که نشان دهنده این باشد که نظارت ویدیویی موثر در پیش گیری از وقوع جرم می باشد کار سختی است. همچنین نتیجه گرفتن عکس آن نیز مشکل است. یک نقش خیلی موثر و ارزشمند برای نظارت ویدیویی ممکن است مطرح کردن آن به عنوان منبعی از شواهد در کشف و تحقیق جرایم باشد. استفاده از دوربین های مدار بسته اگرچه با هدف پیش گیری از وقوع جرم مورد باشد اما باید علاوه بر روش های پیش گیری تدابیر لازم به منظور جلوگیری از سوء استفاده احتمالی را به ترتیب زیر مد نظر داشت:

۱- باید شهروندان را از وجود دوربین های مدار بسته به وسیله تابلوهای اطلاع رسانی مطلع نمود تا این وسیله به ابزار سرکوبی مردم تبدیل نشود؛

۲- حق دسترسی افراد به اطلاعات ثبت شده؛

۳- حق بزه دیده سوء استفاده از این سازوکارها جهت مراجعه به دادگاه؛

۴- ممنوعیت نصب دوربین در محل سکونت افراد.^{۶۶}

توسعه افراط گونه در به کارگیری روش های بیومتریك

بیومتریكس به عنوان روش شناسایی منحصر به فرد انسان ها بر مبنای یک یا چند ویژگی یا مشخصه طبیعی معرفی شده است. این روش به عنوان یک شیوه مدیریت دسترسی به هویت و کنترل در گروه های تحت نظارت مورد استفاده قرار می گیرد. شایع ترین روش های بیومتریکی به شرح ذیل می باشند:

۱- **انگشت نگاری:** فرآیند بیومتریك با انگشت نگاری همچنان یک عملکرد متداول به حساب می آید که علت آن می تواند به واسطه آشنایی عامه مردم با این عمل و نیز کارایی استاندارد انگشت نگاری به وسیله جوهر باشد. همچنین،

^{۶۶} ابراهیمی، شهرام، جرم شناسی پیش گیری، تهران: جلد اول، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۱۱۱

امروزه استفاده از دستگاههای خواندن اثر انگشت بیش از حد افزایش پیدا کرده است که در میان آنها می توان قرار دادن این دستگاه را در «موشواره»^{۶۷} و صفحه کلید یا کارت های هوشمند و دستگاههای کوچک مرتبط را نام برد.^{۶۸}

۲- هندسه و شکل دست: هر چند پیشتازی فرآیند بیومتریك بر اساس شكل دست افراد، بازار خود را از دست داده است اما به هر حال این فناوری همچنان اجرا می شود. یکی از دلایل احتمالی کاهش میزان تمایل برای به کارگیری هندسه و شکل دست، چالش برانگیز بودن دقت دستگاه های مربوطه است.

۳- اسکن (تصویر) شبکه چشم: بیومتریكس بر اساس تصویربرداری شكل رگ های شبکه چشم افراد هرگز نتوانست آن چنان که انتظار می رفت و حتی با وجود تمایل مردم به سمت تکنولوژی، جای مناسبی در میان سایر روش ها داشته باشد؛ به این دلیل که هزینه تصویر برداری شبکه به ویژه در مقایسه با کاهش هزینه های برخی دیگر از فن آوری های مورد استفاده بیومتریك، هنوز گزاف است.

۵- تشخیص عنبیه چشم: فرآیند بیومتریك بر اساس تصویربرداری از خلل و فرج عنبیه که رنگ چشم را تشکیل می دهند (شكل فیزیکی عنبیه باعث می شود که رنگ چشم در اطراف مردمک به رنگ های مختلف دیده شود). به شدت مورد توجه قرار گرفته است و ادعا می شود که میزان دقت این تکنولوژی به نسبت سایر فناوری های بیومتریك، بیشتر است.

۶- تشخیص صورت: این سیستم متکی به تصویربرداری ویژگی های خاص صورت از قبیل چشم ها، بینی و دهان و غیره می باشد. فناوری تشخیص صورت احتمالاً شرایط فناوری سایر روش های بیومتریکی دیگر را در چند سال گذشته تغییر داده است. تعدادی از سازندگان ادعا نمودند که محصولی را دارند که می تواند یک صورت را در یک جمعیت انبوه تشخیص دهد. **در آمریکا** این دستگاه در فرودگاه های بوستون و سایر شهرها یا نصب شده است؛ ولی تأثیر این سیستم در کاربردهای جهانی مورد اطمینان نبوده است.^{۶۹}

۶- تشخیص صدا: صدای هر فرد واحد و مشخص بوده و با اشخاص دیگر متفاوت است که قاعدتاً متکی بر تصویر دیجیتالی امواج صوتی ایجاد شده در هنگام گفتن برخی کلمات خاص می باشد و وقتی که فردی بخواهد پس از یک ثبت نام به سیستمی وارد شود وی باید تمام یا بخشی از کلمات را دوباره تکرار کند و سیستم تشابه امواج صوتی را در مقایسه با اجرای اولیه، بررسی خواهد کرد. تشخیص صدا به دقت سایر دستگاه های بیومتریك از قبیل انگشت نگاری و تشخیص شبکه نیست ولی می تواند تنها فناوری قابل دسترس در برخی کاربردهای خاص (از قبیل فعل و انفعالات تلفنی) باشد.

⁶⁷mouse

⁶⁸ O'Connor , Sean , Biometrics and Identification after 9/11 , university of washington School of law,quoted, 2002.,in www.ssrn.com,p15

⁶⁹ Op.cit.p4

۷- **دینامیک امضاء / صفحه کلید:** دو مورد که به صورت نمادین و واحد توسط هر فرد انجام می‌گیرد، امضاء کردن و تایپ با صفحه کلید است. بیومتریکی دینامیک امضاء، جهت، سرعت و فشاری را که در هنگام امضاء نام خود داریم بررسی کرده و با امضاءهای اخیرمان مقایسه می‌کند. بیومتریکی با صفحه کلید، سرعت، ریتم و فشار دست‌ها را هنگام تایپ بررسی می‌کند.^{۷۰} امروزه استفاده از بیومتریکیس به اندازه ای شایع شده که فرد در صورت معترض بودن و تن ندادن به انحصار این روش‌ها به صورت اجباری باید از رفت و آمد در بسیاری از محیط‌های اجتماعی از قبیل فرودگاه‌ها، سالن‌های مترو، هتل‌ها و فروشگاه‌های عظیم خود را محروم ببیند.^{۷۱}

چالش کارویژه‌های دولت (بقا حاکمیت یا حریم خصوصی)

دولت در هر جامعه‌ای مظهر مصلحت عمومی است و اگرچه وجوه اخلاقی، مذهبی و اقتصادی دارد اما اساساً موسسه‌ای اخلاقی، مذهبی و اقتصادی نیست بلکه کارویژه‌های متفاوتی دارد؛ از جمله حفظ نظم و امنیت، حراست از حقوق بنیادین افراد جامعه و...^{۷۲} واقع‌گرایان به خوبی دریافته‌اند که انسان در غیاب قدرت و اجبار دولتی و اجتماعی به سرکشی و تجاوز روی می‌آورد. به واسطه بهره‌مندی از وجه اقتدار که یکی از ویژگی‌ها و چهره‌های پایدار و اصلی این موسسه است، همواره اعمال و رفتارهای دولت در درجه اول پدیده‌ای اجبارآمیز بوده است. هر دولتی از طرفی طبق تعهدات داخلی با شهروندان خود و مطابق الزامات بین‌المللی و حقوق بشری خود باید شرایط تحقق و حفظ حقوق بنیادین را برای شهروندان فراهم سازد. از سوی دیگر برای بقا و حفظ موجودیت سیاسی خود ممکن است به شدیدترین ابزارها متوسل گردد. با امنیتی شدن افراطی جامعه آزادی و حریم خصوصی‌ای برای مردم قابل تصور نخواهد بود؛ اما برای تضمین حداقلی همین دو مقوله نیازمند به کارگیری سازوکارهای امنیتی هستیم. پس در نگاه نخستین باید بین حق بر امنیت و حق بر تامین قائل به تفکیک شد؛ زیرا حق بر تامین حمایت از حقوق و آزادی‌های فردی و جمعی در برابر تصمیم‌ها و اقدام‌های غیرقانونی و خودکامه عوامل دولت است در حالی که حق بر امنیت حمایت‌کنشی و واکنشی از اشخاص و اموال در برابر جرایم و مجرمان است.^{۷۳} بنابراین پرسش آن است که ایجاد تعادل و توازن بین این دو چگونه ممکن است؟ یک جامعه تا کجا می‌تواند به نام امنیت پیش رود و تا چه میزان مجاز به قربانی کردن آزادی است؟ چه اندازه دخالت در زندگی شهروندان قابل توجیه است تا ثبات و نظم اجتماعی حفظ شود؟

^{۷۰} نیسی، اندیشه، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم ارتكابی در حریم خصوصی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، سال ۱۳۹۰، ص ۱۲۲

^{۷۱} محسنی، فرید، حریم خصوصی اطلاعات، تهران: نشر دانشگاه امام صادق، چاپ اول، ۱۳۸۹، ص ۳۳۲ و ۳۳۲

^{۷۲} بشیریه، حسین، آموزش دانش سیاسی، (مبانی علم سیاست نظریه و تاسیسی) تهران: نشر نگاه معاصر، چاپ چهارم، ۱۳۸۴، ص ۲۷

^{۷۳} نجفی ابرند آبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات جامعه‌شناسی جنایی، بهمن ۱۳۹۱، ص ۱۹

حفظ امنیت ملی و عدم تعرض به حریم خصوصی هر دو از حقوق لازم و ضروری برای بقاء شهروند در یک جامعه دموکراتیک محسوب می شود. مهمترین مقوله در مباحث راجع به امنیت، امنیت ملت-دولت است که بر پایه دو ستون ملت و دولت استوار شده است. چون دولت از سوی مردم گزینش می شود و این ملت است که موضوع امنیت ملی خواهد بود و تهدیدها بر ضد امنیت ملی پیوند ناگسستنی با هستی و استواری یک ملت دارد. روی هم رفته امنیت ملی در جهان امروز برجسته ترین ارزش دولت هاست. دولت های مردم سالار از ترس مداخله و دست اندازی دولت های غیرمردم سالار، امنیت ملی را پیش می کشند و دولت های غیرمردم سالار، رخنه های نادیدنی دولت های مردم سالار در نظام حکومتی فراگیر را تهدید به شمار می آورند.^{۷۴} در دولت های مردم سالار هر چیزی از بیرون، دولت را مورد هجوم قرار دهد تهدید بر علیه امنیت کشور به شمار می رود ولی دولت های اقتدارگرا هر تهدید اعم از داخلی و خارجی مسئله ای امنیتی محسوب می شود. در نوع اخیر از دولت، فرافکنی بین مقامات حکومتی برای سلب مسئولیت و توجیه مشروعیت امری شایع است. برای مثال حتی تحولات ناخوشایند اجتماعی از قبیل نابسامانی وضع اقتصاد و فرهنگ، بیکاری، فقر، اعتیاد، طلاق و... مسئله ای بیرونی و نشات گرفته از دشمن و عامل بیگانه محسوب می شود. به بهانه حفظ امنیت کشور، آزادی های عمومی و حقوق بنیادین افراد دستخوش چالش هایی شده است. به عنوان یک نمونه ملموس می توان گفت فضای رعب آور پس از فاجعه انسانی یازدهم سپتامبر توجیه اساسی برای اعمال مجموعه ای از اقدامات کنترلی بوده که آزادی های مدنی را به نام امنیت داخلی محدود و سلب کرده تا جایی که عده ای این تحول را «حالت استثناء» تلقی کرده اند، اما جالب آنکه حالت استثناء به پارادامی عادی در دولت معاصر تبدیل شده است. محدودیت های اعمال شده در خصوص آزادی های مدنی و گسترش رویه های وسیع نظارتی به طور نامتناسب برخی گروه های اقلیتی نظیر اعراب و مسلمانان را هدف قرار داده است. سیاست های پلیسی عدم مدارا، استفاده گسترده از نظارت ویدیویی و روش های مختلفی که امروزه برای مبارزه با تروریسم مورد استفاده قرار می گیرد با هدف استقرار امنیت ملی و در نهایت حفظ منافع عمومی است که هیچ توجیهی نمی طلبد. فضای امنیتی پس از یازدهم سپتامبر به عنوان کاتالیزور برای معرفی فناوری های جدید در سطح جهان عمل کرده و به قسمتی از زندگی روزانه شهروندان تبدیل شده اند. جامعه نظارتی «برادر بزرگ» که در رمان «قلعه حیوانات» «جرج اورول» در ۱۹۴۸ به تصویر کشیده شد و در آن همسایه ها جاسوسی یکدیگر را می کنند، هر صدایی شنیده می شود و هر حرکتی به تصویر کشیده می شود با شرایط کنونی ارتباط تنگاتنگی دارد.^{۷۵} اگر نه همه هدف دولت و نه بخش بزرگ آن از این اقدامات استقرار و حفظ امنیت برای دولت و مردم باشد، در اینکه دولت حتی به بخش کوچکی از خواسته های خود دست یافته باشد جای تردید وجود دارد. تروریست ها در پی

^{۷۴} عالی پور، حسن، جرایم بر ضد امنیت ملی، تهران: نشر خرسندی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ص ۳۲ و ۳۳

^{۷۵} بابایی، یوسف و عباسی، اصلی، جهانی سازی و جرم، تهران: نشر مجد، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۱۹۳

ایجاد هراس و وحشت در بین شهروندان و هیات حاکمه‌اند. با تاملی سطحی و اندک می‌توان دریافت که آنها به راحتی به آمال و اهداف خود دست یافته‌اند.^{۷۶} استفاده بیش از حد از روش‌های وضعی در پیش‌گیری از جرم علاوه بر آنکه منجر به شکل‌گیری دولت پدرسالار کیفری در عمل شده، به استقرار و تداوم فضای هولناک امنیتی دامن زده و این همان چیزی است که تروریست‌ها در پی آنند. افزایش ترس از جرم به واسطه تدابیر مختلف پیش‌گیری وضعی به شهروندان این پیام را القاء می‌کند که محیط زندگی آنان خطرناک است.^{۷۷}

افزایش اقدامات امنیتی آشکار موجب می‌شود تا شهروندان عادی به خاطر ترس از بزه دیدگی واکنش‌های روانی مختلفی از خود بروز دهند، حس بدگمانی و سوء ظن آنان نسبت به دیگران افزایش یابد، تعاملات فردی و اجتماعی شان تضعیف گردد، گوشه‌گیر و ضداجتماعی شده و کمتر از منزل خارج شوند.^{۷۸}

باید این واقعیت را پذیرفت که گسترش اقدامات پیشگیرانه وضعی شهرها و محله‌ها را به شکل قلعه‌های مستحکم نظامی درآورده است. این کار ممکن است تا اندازه‌ای منجر به کاهش جرم شود لیکن بهایی که برای آن پرداخت می‌شود بسیار بالاست چنانچه به نظر می‌رسد ضایعات افراط در اجرای این تدابیر چیزی کمتر از خسارات ناشی از جرم نباشد.^{۷۹} حاکمیت متولی تامین امنیت جامعه و اعضای آن است. به ویژه در جوامع دموکراتیک یکی از مهمترین مطالبات مردم از این قوا تامین امنیت ملی است. احساس ناامنی و ترس می‌تواند مشروعیت/مقبولیت حاکمیت را به مخاطره بیندازد.

برآمد

حریم خصوصی شهروندی و امنیت ملی هر دو از مقوله‌های مهم حقوق بشری محسوب می‌شوند. تحقق این دو از دغدغه‌های اصلی دولت‌های عصر حاضر است. آنچه در این مقاله گذشت پاسخ به این سوال بود که بر اساس چه مبنایی دولت می‌تواند مقوله امنیت ملی را بر حریم خصوصی مقدم کند؟ دولت با داشتن قدرت، به منظور حفظ امنیت داخلی می‌تواند حریم خصوصی افراد را نقض کند و این خود جنبه دموکراتیک دولت را با چالش مواجه می‌سازد. از نقطه نظر حقوقی، حقوق بشر می‌تواند به عنوان مجموعه‌ای از حقوق فردی و جمعی که توسط دولتها به رسمیت شناخته شده و در قوانین اساسی و حقوق بین‌الملل مندرج است تعریف شود. از یک نظرگاه مهم برای تحقق این مجموعه مهم نمی‌توان اصالت و اولویت را به یک بخش یا مقوله داد. رشد و توسعه این حقوق نیازمند حرکت همزمان و در یک راستا می‌باشد. باید افزود که حریم خصوصی به همان اندازه امنیت ملی مقوله‌ای مهم تلقی می‌شود. بنابراین نمی‌توان

^{۷۶} شمعی، محمد، درآمدی بر جرم‌انگاری و جرم‌زدایی، اصفهان: نشر جنگل، چاپ اول، ۱۳۹۲، ص ۲۴۰

^{۷۷} نجفی ابرند آبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات جامعه‌شناسی جنایی، بهمن ۱۳۹۱، ص ۱۱۱

^{۷۸} نیکوکار، حمید رضا و همت پور، بهاره، ترس از جرم، نشر میزان، تهران: چاپ اول، ۱۳۹۱، ص ۵۸

^{۷۹} محمد نسل، غلامرضا، پلیس و سیاست پیش‌گیری از جرم، اولین همایش ملی پیش‌گیری از جرم، چاپ اول، ۱۳۸۷، ص ۸۰

راه افراط و تفریط پیمود و یکی را فدای دیگری کرد. استفاده دولت از حق خود برای حفظ امنیت خویش نمی تواند به بهای نقض فراگیر حریم خصوصی تمام شود مگر با دلایل و توجیحات ویژه و افراد نیز نمی توانند به دلیل داشتن خلوت و حق حریم خصوصی در صدد تخریب وجوه امنیتی حاکمیت برآیند. مسلماً در چنین شرایطی دولت از وجوه اجبار و اقتدار خود برای ورود به حریم خصوصی در جهت بقاء خود استفاده خواهد کرد.

فهرست منابع

منابع فارسی

کتاب‌ها

۱. ابراهیمی، شهرام، **جرم شناسی پیش گیری**، تهران: جلد اول، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰
۲. اصلانی، حمید رضا، **حقوق فناوری اطلاعات**، تهران: نشر میزان، چاپ دوم، ۱۳۸۹
۳. انصاری، باقر، **حقوق حریم خصوصی**، تهران: نشر سمت، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۶
۴. بابایی، یوسف و عباسی، اصلی، **جهانی سازی و جرم**، تهران: نشر مجد، چاپ اول، ۱۳۹۰
۵. بشیریه، حسین، **آموزش دانش سیاسی**، (مبانی علم سیاست نظریه و تاسیسی)، تهران: نشر نگاه معاصر، چاپ چهارم، ۱۳۸۴
۶. تدین، عباس، **تحصیل دلیل در آیین دادرسی کیفری**، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۸
۷. خانعلی پور واجارگاه، سکینه، **پیش گیری فنی از جرم**، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰
۸. شمعی، محمد، **درآمدی بر جرم انگاری و جرم زدایی**، اصفهان: نشر جنگل، چاپ اول، ۱۳۹۲
۹. عالی پور، حسن، **جرایم بر ضد امنیت ملی**، تهران: نشر خرسندی، چاپ اول، ۱۳۸۸
۱۰. مجیدی، سید محمود، **جرایم علیه امنیت**، تهران: نشر میزان، چاپ اول، بهار ۱۳۸۶
۱۱. محسنی، فرید، **حریم خصوصی اطلاعات**، تهران: نشر دانشگاه امام صادق، چاپ اول، ۱۳۸۹
۱۲. محمد نسل، غلامرضا، **پلیس و سیاست پیش گیری از جرم**، اولین همایش ملی پیش گیری از جرم، مشهد: نشر مرنندیز، چاپ اول، ۱۳۸۷
۱۳. معتمد نژاد، کاظم، **جامعه اطلاعاتی**، تهران: نشر میراث قلم، چاپ دوم، ۱۳۸۹
۱۴. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، **تازه های علوم جنایی**، جلد اول، نشر میزان، مقاله کیفر شناسی نو، جرم شناسی نو؛ **درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطر مدار**، (علی حسین نجفی ابرندآبادی) چاپ اول، ۱۳۸۸
۱۵. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، **مجموعه مقاله های تازه های علوم جنایی**، جلد دوم، تهران: نشر میزان، مقاله جرم شناسی حقوقی (علی حسین نجفی ابرندآبادی) چاپ اول، ۱۳۹۲
۱۶. نیکوکار، حمید رضا و همت پور، بهاره، **ترس از جرم**، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۱

مقاله‌ها

۱. صفاری، علی، **مبانی نظری پیش گیری از وقوع جرم**، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۳-۳۴، بهار تازمستان ۱۳۸۰
۲. کاشفی اسماعیل زاده، حسن، **جنبش های بازگشت به کیفر در سیاست جنایی کشورهای غربی**، علل و جلوه‌ها، مجله تخصصی الهیات و حقوق، بهار و تابستان ۱۳۸۴، شماره ۱۵ و ۱۶

۳. نیاز پور، امیر حسن، **پیش‌گیری از بزه کاری در قانون اساسی ایران و لایحه پیش‌گیری از وقوع جرم**، مجله حقوقی دادگستری، زمستان ۱۳۸۳، شماره ۴۵

۴. رحمدل، منصور، **حق انسان بر حریم خصوصی**، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، زمستان ۱۳۸۴، شماره ۷۰

تقریرات

۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، **مباحثی در علوم جنایی**، تقریرات جامعه شناسی جنایی، بهمن ۱۳۹۱

پایان‌نامه‌ها

۱. ابراهیمی، شهرام، **پیش‌گیری از جرم در چالش با موازین حقوق بشر**، پایان‌نامه دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، خرداد ۱۳۸۷

۲. رئیسی، اندیشه، **سیاست جنایی ایران در قبال جرایم ارتكابی در حریم خصوصی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، سال ۱۳۹۰

منابع انگلیسی

1. Daniel solve, Understanding privacy, Harvard university press, london, england, 2008
2. Dr. Sjaak Nouwt, Reasonable Expectations of Geo-Privacy?, Volume 5, Issue 2, August 2008
3. European Court of Human Rights, Judgment of 15 June 1992 (Lüdi v Switzerland), Publ. ECtHR,
4. Marcus Nieto, public video surveillance: is it an effective crime prevention tool?, California Research Bureau, California State Library, 1997
5. O'Connor, Sean, Biometrics and Identification after 9/11, university of washington School of law, quoted, 2002., in www.ssrn.com
6. Ronald V. Clarke, Situational Crime Prevention, Successful Case Studies, Second Edition, Harrow and Heston, 1997
7. www.biometrics.gov/docs/privacy/pdf

تارنماها

1. www.biometrics.gov/docs/privacy/pdf

2. www.estig.ipbeja.pt/~ac_direito/privacy.pdf
3. www.legal-dictionary.thefreedictionary.com/privacy
4. www.parliament.uk/parliamentary_offices/post/pubs_2006.cfm
5. www.privacynetwork.info